

Csikós Gábor

KÉZIKÖNYV A JÁSZBERÉNYI FERENCESEKRŐL

Amikor a kezembe került Varga Kamill rendkívül igényes kiállítású könyve, a *Szerzetesek Jászberényben*, az első dolgom volt, hogy ismerős nevet keressek. Meg is találtam: a 224. oldalon ott szerepel Alojzia nővér, aki Pittner Ilonaként egy iparos házaspár legfiatalabb gyermekeként született Jászárokszálláson. A dédapámnak unokatestvére volt. Ma is jó szívvel gondolok vissza a vele folytatott beszélgetésekre; lenyűgözött a nyugalma, emberszeretete és az, hogy valaki olyat hallhattam beszélni, aki szemtanúként élte meg 1919 tragikus eseményeit vagy éppen az 1945-ös front borzalmaikat.

Aztán elgondolkoztam, miért éppen az ő életrajzával kezdtem. Ennyire az önös érdeklődése motiválná az embert? Vagy szűrőpróbaszerű ellenőrzés ez, hogy meggyőződjünk, komoly szakmunkát olvasunk?

Ákár melyik irányba is keressük a választ, Varga Kamill könyve meglepéssel tölti majd el az olvasót. A kötet a Jászapátiak Baráti Egyesületének és a Jász Helytörténeti Körnek közös kiadványa. Az utóbbi egyesület 2017-ben azzal a céllal alakult, hogy összefogja a Jászsággal foglalkozó helytörténeti kutatókat, így Varga Kamillt és Suba Györgyné Kocsis Juliannát is. Közös említésük nem véletlen: Suba Györgyné jegyezte a 2015-ben megjelent *Cipruság – virágszál Isten országának munkásai Jászberényben, 1546–2015* című könyvet, amely a világi papság életét mutatja be. Ennek a könyvnek a folytatása – mind külalakjában, mind szellemiségében és témájában – a *Szerzetesek Jászberényben*.

Igaz, hogy a kutatómunka ebben az öt évben volt a legintenzívebb, a szerző egy interjúban elmondta, hogy a téma tulajdonképpen már több mint két évtizede foglalkoztatta. Az ebből fakadó kiérlelttség, gondosság és alaposág meg is látszik a művön: minden részletre kiterjedő, precízen szerkesztett alkotásról van szó, amely éppen komplexitása miatt sorolható nehezen műfaji kategóriába. Rendtörténet, életrajz éppúgy helyet kapott a kötet lapjain, mint bizonyos történelmi események mikroszintű ismertetése, elemzése. A cél világos: a ferencesek jászberényi jelenlétének minél sokoldalúbb, minél részletesebb bemutatása. Ezeket a műfajilag elkülönülő tematikus blokkokat a következőkben külön-külön mutatom be.

Az első egység, *Ferencesek Jászberényben* címmel (11–41) a ferences rend jázsági múltjának elbeszélése. A belső nézőpontú (olykor többes szám első személyben megszólaló) történet szerint a sikertelen dominikánus kísérletek után a ferencesek lettek a jászok megtérítői. 1278-ban már kápolnájuk volt a Zagyva partján, jelenlétük a városban a török hódítás zűrzavaros időszakát leszámítva folyamatos. 1779 és 1856 között meghatározó volt az oktatási munkájuk, de nagyon fontos szerepet tölthettek be a környező falvak lelkigyakorlatainak

megszervezésében és megtartásában is. A kötet ezen része ritkán tér ki országos történelmi eseményekre: mégis feltűnő, hogy a politika egyre növekvő erővel hatott a rend életére. Az első világháborúban a rend arra kényszerült, hogy hadicélokra engedje át a harangokat, 1918-ban pedig tábori kórházat rendeztek be a kolostorban. Még erősebb a második világháború hatása, amikor a front elvonultával a szerzetesek igyekeztek lelki és anyagi támaszt nyújtani a lakosságnak. A megpróbáltatások sora a következő években gyarapodott, hiszen a berendezkedő kommunista államhatalom ellenséget látott a katolikus egyházban, törekedett annak ellehetetlenítésére. Az állami szorítás fokozódásának időszakában érdekes momentum Kovács Kamill terve, aki 1949-ben arra kérte a zarándokokat, hogy köveket hozzanak a kápolna építésére. Pannonhalmáról, Budapestről, sőt Svájcból és Rómából is érkeztek kövek, de a kápolna építését megakasztotta a rendek 1950-es feloszlata. Szerencsére öt évvel később végül mégis sor kerülhetett a kápolna felszentelésére.

A 42–76 oldalig terjedő rész azokat listázza, akik 1819 és 1948 között a rendházban éltek. Az első száz évben a lakók száma ritkán emelkedett húsz fölé: 1928 után azonban feltűnő a bővülés. Ekkortól már nemcsak szerzetesek és laikus testvérek, de filozófiai hallgatók és gimnazisták is lakták az épületet.

A kötetben több életrajzi gyűjtemény is található (76–201; 211–230; 237–254), amelyek összesen több mint hatszáz életutat tartalmaznak. Nemcsak ferenceseket találunk, hanem bencés szerzeteseket, szatmári irgalmas nővéreket és ferences szegénygondozó nővéreket is. A nővérek két hullámban – a 19. század végén, illetve az 1920-as években – telepedtek meg a városban. Sajnos, a források hiányában nem volt mód a középkori életrajzok kikutatására: a forráshiány azonban nemcsak itt, hanem más időszakokban is megismerést nehezítő körülmény. A szerző azonban minden töle telhetőt megtett a hiányok oszlatására: így a rendtörténet 1939 és 1944 között hiányzó részeit hírlapi tudósításokkal pótolta.

A legkorábbi életrajz a 18. században élt P. Kiss Mátyásé. Az ő neve viszonylag ismert, köszönhetően jeruzsálemi utazásának és az élményeiről írt naplójának.¹ Életrajza kapcsán újdonságot jelent a napló kalandos sorsának ismertetése. A félézernél is több életrajzot lehetetlen volna szemlélni, még ha azok különböző részletességűek is. A születési dátum, a fogadalomtétele, a beöltözés, illetve a halálozás időpontja majdnem mindenkinél szerepel, néhol találhatóak fényképek is, jelenünkhöz közeledve pedig már egyre gyakoribbak a részletes beszámolók. Így megemlíthető a kínai missziót megjáró zsidómentő, P. Károlyi Ádám Bernát hitszónok, aki végül 1954-ben halt vértanúhalált, miután az ÁVH kémkedés vádjával letartóztatta. (142) P. Kálmán Emil Celerin (184) 1944 novemberében Kerekudvaron celebrált misét. Szokás volt, hogy a férfiak nem áldoztak: a kendős asszonyok között felbukkant viszont egy munkaszolgálatos férfi, sárga karszalaggal: Radnóti Miklós költő. Konceptiós perben ítélték el P. Lukács László Pelbárt (194–195). A fiatal szerzetes a Gulágon vesztette életét: szentté avatása folyamatban

¹ Legutóbb Besenyi Vendel 2018: A barokk utazási irodalom képviselőjéről címmel számolt be a Jászsági Évkönyvben, 246–249

van. A történelem azonban nem csak az ő életébe furakodott be ilyen erővel, a 40-es és 50-es években világháborús halottat éppúgy találunk a rend tagjai között, mint olyanokat, akik az állami üldöztetés miatt voltak kénytelenek elhagyni a rendet. Köztük volt Rigó János, a későbbi világhírű dietetikus is. Vagyis, a világtörténelem által a rendre rótt próbatételek a ferenceseket nemcsak mint közösséget érintették, de súlyos lenyomatokat hagytak az egyéni életutakban is.

A 255–338 oldalon található *Függelék* első hatvan oldala P. Kiss László Szaléz életét mutatja be, aki 1934-ben érkezett Jászberénybe, ahol bölcslelettörténetet, szociológiát és erkölcs-történetet adott elő. Két évvel később a Korunk Szavában megjelent *A katolikus Jászberény* című cikke nem várt vihart kavart, a Jász Hírlapban többen kérték ki maguknak állításait. Nem sokkal ezután Kiss Szaléz el is hagyta a várost, Salgótarjánba került. Érdekes fordulat, hogy áthelyezése után a jászberényi képviselő-testület levelet írt a tartományfőnöknek, és az itt végzett munkáját elismerve, arra hivatkozva kérte visszahelyezését. Amerikai és debreceni kitérők után azonban csak a második világháború végén került vissza a környékre, mégpedig Gyöngyösre. A könyv a politikai, egyházi és köztörvényes vonalak ismertetésével részletesen elemzi, miként vált 1946-ban egy koncepciós per vádlottjává, majd pedig áldozatává. A ferences szerzetes szemben állt a nemzeti szocializmussal és a kommunizmussal is, a hívekért és az üldözöttekért való kiállásáért halt vértanúhalált, 2010-ben kezdeményezték boldoggá avatását.

Ekkor indult meg egy másik ferences boldoggá avatása is, az ő életrajza teszi ki a függelék másik részét (314–333). Kovács István P. Kristóf egész életében készült a vértanúságra, 1944-ben ebbéli szándékában kérte áthelyezését Újvidékre. Elszánása beteljesülhetett: az elhurcoltakkal menetelt, éjszakánként gyóntatta őket, 1944 novemberében szerb partizánok súlyos bántalmazás után végezték ki.

A két életrajz után szómagyarázat (334–338) található. Ez a különböző fogalmak és életemények rövid magyarázatát adja a szerzetesi életben nem annyira járatos olvasó számára. A kötetet helynév- és személynévmutató zárja.

Az ismertetés elején feltett kérdésekből fakadó igényeket a könyv mindkét esetben teljesíti. Aki a rend története felől közelít a kötethez, az egy egzakt monográfiát talál, amely mély alaposággal dolgozza fel a ferencesek jászberényi jelenlétét. Akit viszont a Jászberény múltja iránti érdeklődés mozgat, annak a kötet számos új ismeretet hordozó, fontos helytörténeti kiadvány. És nem csak egyháztörténeti szempontból: mint a fentebbi vázlatos bemutatás is sejteti, a ferencesek nem maradtak, nem maradhattak kívülállóí a település történetének. Sokszor voltak aktív alakítói Jászberény életének, máskor pedig elszenvetői a történelmi eseményeknek.

A kézikönyv ünnepélyes bemutatójára 2019. április 24-én került sor, amikor Novák István ismertette a könyvet, majd pedig szentmisét celebrált az elhunyt szerzetesek emlékére.

(Fr. Varga Kamill OFM: *Szerzetesek Jászberényben*)